

דבר, באופן שיאפשר ללומד לדעת את ההקשר המלא של הדברים. (כך למשל, כאשר דברים הובאו מתוך הערותיו לספר שמירת שבת כהלכתה, הובא תחילה גוף ההלכה של הרה"ג ר' יהושע נויבירט זצ"ל במלואה, ואחריה הובאו במלואם דברי רבינו זצ"ל המצוטטים במקורות וההערות, וזאת כדי שהלומד ומורה ההוראה יוכלו לעמוד בדייקנות על דברי רבינו זצ"ל, מבלי להוציא איזה משפט מהקשרו).

הסברים והערות עיוניות (הכוללים השוואות בין המקורות השונים), רוכזו בעיקר בקונטרס מיוחד שנקרא בשם "קרני אורה" ומעט גם בהערות שולים מתחת לתשובה עצמה, בהתאם לצורך ולשיקולי העריכה (ובשער הספר גם צוין שהערות אלו הן של העורך, זולתי במקום שמצוין במפורש כי מדובר בהערות שוליים של רבינו זצ"ל בעצמו), וזאת מפני שהנחנו שבכך תושג התועלת המירבית.

מובן שבשער הספר צוין במפורש מי הוא הכותב של קונטרס "קרני אורה", וגם בהקדמה לאותו קונטרס צוין במפורש שהאחריות לכל סברא ולכל הסבר שניתן שם, היא על דעתו של הכותב, ולא על דעתו של רבינו זצ"ל. ואם אחרי הדברים האלה, ואחרי כל ההשתדלות שהשתדלנו לתת ביד מורי ההוראה כלים נאותים לעמידה על דעתו של רבינו זצ"ל, עדיין יש מורי הוראה שאינם מעיינים בגוף הדברים, והם מסתמכים על כותרות ולא על תוכן הדברים, הרי הם עושים זאת על אחריותם בלבד, ואנחנו נקיים.

ב.

האמת אודות מעליות שבת ופרשת העלילה משנת תש"ע

בנושא המעלית בשבת, האריך רבינו זצ"ל עצמו בהבהרת נקודות שונות, ואני עצמי לא הרחבתי את ההסברים, בעיקר משום שלא רציתי להיכנס להבדלים שבין מעליות שבת שבפיקוח מכונים שונים ומדת התאמתן לשיטתו של רבינו זצ"ל, והעדפתי לעסוק רק בעקרונות הכלליים שקבע רבינו זצ"ל. אולם במבט לאחור נראה שאכן היה צריך להרחיב יותר בתיאור הדברים, וזאת כדי לאפשר למורי ההוראה לעקוב אחרי הדברים, ולמנוע מצב שבו איזה גוף שנותן כשרות למעליות שבת, יתן כשרות למעליות ששינו במהלך הזמן את תנאי ההכשר המקוריים.

עם זאת אני מוצא לנכון להבהיר בצער כי הטענה שהועלתה בחודש אלול תשס"ט כאילו כביכול שונו המעליות שבפיקוח המכון המדעי טכנולוגי להלכה במהלך השנים, וכי הסכמה שניתנה למעליות שבת אלו קודם לכן, איננה בת תוקף בזמן הזה, היתה מבוססת על עדות של טכנאי מעליות שהתיימר להציג את עצמו כמבין בענין, אך מי שמכיר את נושא מעליות השבת ואת עמדת המכון המדעי טכנולוגי להלכה בענין, יכול היה להבין מתוך עיון במכתב של אותו טכנאי עצמו, שבאמת ההתמצאות שלו בענין היתה שטחית מאוד.

(עמדת המכון המדעי טכנולוגי להלכה בנוגע לדרך התקנת מעליות שבת, פורסמה ברבים תחילה בקונטרס מיוחד כבר בשנת תשכ"ט, ואחר כך היא תוארה ביתר פירוט בספר מעליות שבת מאת הגר"י הלפרין שליט"א, שי"ל בשנת תשמ"ד, והיא כוללת גם חומרות שלו, שגם מבלעדיהן ניתן היה לדעת רבינו זצ"ל ליצר מעלית שבת כשרה, וכדלהלן).

בעקבות זאת, כך בתחילת חודש מרחשון תש"ע פירסם המכון הודעה שבה כתב כי:

בשבועות האחרונים עלה נושא מעליות השבת לראש סדר היום, בעקבות מכתב שפורסם ע"י מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א, ואשר נכתב – כדבריהם בכתב ובע"פ – לאור חו"ד מומחים שהובאה בפניהם, על בעיות חדישות כביכול במעליות שלא היו בעבר, ועל שינויים שונים כביכול בפיקוד השבת.

למרבה הפלא, כל אותם שהתעסקו בהבאת חו"ד ה"מומחים" בפני גדולי ישראל שליט"א, לא טרחו כלל – קודם שהחתימו אותם על המכתב – לבוא בדברים עם ראשי המכון המדעי טכנולוגי להלכה ומהנדסיו, ולברר שאת עמם.

משפורסם המכתב, הופתענו ביותר בין כותלי המכון לשמוע על חידושים ושינויים כביכול, בעוד שאנו עומדים על דעתנו כי כל מערכות מעליות השבת שבאישור המכון המדעי טכנולוגי להלכה פועלות גם כיום באותן דרכים כפי שפעלו בעבר, ואילו אותן שפועלות בדרכים אחרות אכן אינן זוכות לאישורנו.

רק לאחר פרסום המכתב, בין יוהכ"פ לסוכות, הואילו אותם שהביאו את הדברים בפני גדולי ישראל שליט"א להמציא לנו את חו"ד ה"מומחה", של טכנאי המעליות עלום השם, עליו הם הסתמכו בעת שהציגו את הדברים בפני גדולי ישראל שליט"א, ונדהמנו הן מהרמה ה"מקצועית" החובבנית של חוות הדעת, והן מהצגת הדברים כאילו יש כאן חידושים ושינויים שלא היו בעבר.

לפיכך ראינו חובה לעצמנו להגיב על הדברים, ולפנות בכל הדרת הכבוד למרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א, ולהציג בפניהם את כל העובדות והנתונים האמיתיים, אשר אותם שהביא את הדברים בפניהם ניסו כנראה להעלים מהם. (ובהמשך שם יש תיאורים מפורטים של הדברים).

אחר הדברים האלה, באמצע חודש מרחשון תש"ע, התכנסה ועדת רבנים בלשכתו של הגר"י אפרתי שליט"א כדי לבדוק את הדברים (הועדה כללה בין השאר את הרבנים, רבי חיים דוד שובקס שליט"א ורבי משה מרדכי קארפ שליט"א, וכמו כן נכלל בה גם אחד האברכים שהיה אולי הבולט בין העסקנים שעסקו חודשיים קודם לכן בהחתמת מאורי הדור על הכרוז הנ"ל), ולאחר דיונים ובדיקות שונות עם כל הנוגעים בדבר, פתחו את הפרוטוקול בפסקה הקובעת כי:

הוסכם על דעת כל המשתתפים, כי לפי דעתו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל – שהתפרסמה בשמירת שבת כהלכתה וכו' – גם כיום אין חשש בשימוש במעלית שבת, בין בעליה בין בירידה, והדבר מותר לכתחילה

(בהמשך דנו שם בפרטים שונים הנוגעים לתוספת עומס חשמלי מחמת הכובד, שרבינו זצ"ל אמנם הקיל בה, אך אין זה סוד שהיו שהחמירו בזה).

אחד הכללים הראשונים שנקבעו על ידי המכון בענין מעליות שבת, הוא שהאדם הנכנס למעלית לא יבצע בידי וברגליו שום פעולה שיכולה להפעיל איזו מערכת חשמלית (לא לחיצה על כפתור ולא השפעה על חיישן שנמצא בדלת, וכן כל כיו"ב), ובכלל זה הדגישו בפרסומיהם

שבמעלית שבת יש לנטרל את מערכת השקילה שמוקנת בחלק מן המעליות ברצפת המעלית, וכך בימות חול אדם שנכנס למעלית, מבצע ברגליו פעולת שקילה חשמלית. ובנוגע לפעולות אלו לא הסתמכו בשום אופן על מפסקי גרמא וכיו"ב, אף אם הסתמכו על מפסקים שכאלה במתקנים שנוגעים לחולים (וזאת כמובן מפני שמעלית השבת נועדה גם לאנשים בריאים).

ואולם, בעת השימוש במעלית קיימות פעולות שבהן יש השפעה לכובד האדם, שלא מחמת עצם כניסתו של האדם למעלית, והן באות לידי ביטוי בשלב מאוחר יותר, דהיינו כאשר המעלית מתחילה לנוע באופן אוטומטי. הבולטת שבין ההשפעות היא הגדלת העומס החשמלי הנגרמת על ידי הכובד בשעה שהמעלית עולה, אך באמת גם בזמן הירידה של המעלית יש לכובד האדם השפעה על המעלית (וניתן לומר שהוא למעשה משתתף בכובדו בהורדת המעלית כלפי מטה), וכך יש מקום לראות את האדם כמי שמפעיל בכובדו את הדלת של הקומה התחתונה שנפתח כאשר המעלית מגיעה לשם, ולמעשה גם מדליק את נורות הבקרה שבכל קומה, שהן נדלקות כאשר המעלית מגיעה שמה, ואם אנו מייחסים את פעולת הירידה לכובד האדם, נוכל לכאורה גם לומר שהוא זה שמדליק את הנורות בהגיע המעלית לאותן קומות.

במציאות האדם המכביד על המעלית היורדת, גם מאיץ במעט את הקצב של תנועת המעלית, ובכך הוא גם מקדים את הדלקת אותן נורות בפרקי זמן קצרים מאוד (כנראה חלקיקי שניה), לעומת הזמן שבו היו נדלקות אותן נורות אילו לא היה האדם נכנס למעלית, והיא היתה יורדת ריקה מכוח האוטומט המפעיל אותה בשבת.

אלא שדעת רבינו זצ"ל היתה שפעולה שכזאת אינה מתייחסת כלל לאדם שנכנס למעלית בשעה שהמעלית נחה באחת הקומות, והיא מתייחסת רק למערכת האוטומטית שמעבירה את המעלית בפרקי זמן קצובים, ממצב חניה למצב תנועה כלפי מטה.

ואולם בנקודה זאת הגרל"י הלפרין שליט"א החמיר מאוד, ומשום כך דאג לכך שהפעולות שמבצעת המעלית בדרך ירידתה, תתבצענה בפועל באמצעות מפסקי גרמא המבוססים על עקרון שנקרא אצלו "מניעת המניעה", אשר הוא ידליק את נורות הבקרה והוא יפתח את הדלתות וכו'. (וגם רבינו זצ"ל עצמו כתב שראוי לחוש לסברא זאת בנוגע למלאכה דאורייתא של הדלקת נורות בקרה אם הן נורות ליבון, וכתב בסיכום דבריו אודות המעלית: "לכן נראה דאין למחות במי שנוהג להקל גם בירידה, אך אעפ"כ רצוי מאד לתקן שהנורות תדלקנה כל הזמן, רק תהיינה מכוסות במכסה והמעלית רק תגלה או תכסה אותן, ומסתבר שגם לדעת החזו"א אין לחשוש בזה לאיסור בונה". (שש"כ מהדורת תשל"ט סי' כ"ג סעי' מ"ט הערה קל"ז בסופה. מאורי אש השלם ח"ב תשובות ומאמרים שער עשירי עמ' תשנ"א).

אשר על כן במעליות שבפיקוח מכוון צומת, אין מפסקי גרמא, וזאת בהסתמך על דעתו של רבינו זצ"ל בעיקר הדין, ובהכשרים של המכוון המדעי טכנולוגי להלכה הוספו מפסקים כאלו לחומרא, וגם זאת עוד בחיי רבינו זצ"ל.

בזמן שתוכננו המעליות של בית החולים שערי צדק, לפני למעלה מארבעים שנה, הוכנס לשימוש מנגנון בקרה אוטומטי שנקרא "אנקודר" שסופר את סיבובי המנוע של המעלית בעת תנועתה, ומדווח למחשב על מקומה של המעלית, ועל מהירות תנועתה (וכך למעשה גם

כביכול על משקלה), בכל רגע נתון שבו המעלית נמצאת בתנועה. מובן מאליו שגם מנגנון זה מושפע מכובד האדם, אך גם השפעה זו אינה אלא בזמן התנועה של המעלית, וכך בזמן כניסת האדם למעלית (כאשר היא חונה) אין שום השפעה לאדם הנכנס על מנגנון זה.

וכבר התבאר שפעולת כובדו הבאה מחמת ההפעלה האוטומטית של המעלית, אינה אסורה לדעת רבינו זצ"ל כלל ועיקר. אך למעשה במעליות עם הכשר של המכון המדעי טכנולוגי להלכה, גם למנגנון זה צורף מתקן המבוסס על עקרונות של "מניעת המניעה" שהוא הבסיס למפסקי גרמא של המכון, ובמקרה זה הם כאמור מיותרים לשיטתו של רבינו זצ"ל.

מנגנון זה שהותקן לפני שנים רבות בשערי צדק (בתיאום עם רבינו זצ"ל), נעשה כיום נפוץ יותר, ואולי הוא זה שגרם לאותו טכנאי וגם לכותב המאמר, לתאר את הדברים כאילו: "כיום, מי שנכנס למעלית שבת מפעיל בכובדו משקל אלקטרוני, ובכך מפעיל את המערכות החיוניות לתפקוד המעלית". אך כאמור אין אלו פני הדברים. ואך טבעי הוא להניח שהצגת הדברים בצורה מסולפת, גרמה לעוגמת נפש מרובה לכל מי שתורתו של רבינו זצ"ל חשובה לו.

אוצר החכמה
מח"ט 1234567

ג.

מדי מים דיגיטאליים, ומדי מים אלקטרו מכניים

אשר לתשובה אודות מד המים הדיגיטאלי, חייב אני להקדים ולומר כי תשובה זאת היא כפי הנראה התשובה היחידה שאותה כתב רבינו זצ"ל בעניני חשמל, מבלי שראה או עכ"פ הכיר לעומקו את המכשיר שאודותיו דיבר (וכפי שכתב במפורש), וזאת בניגוד רב לדרכו הייחודית כל הימים. ואשר על כן, אם בנקודה זאת תופס אותי מי שתופס באיזה אי דיוק הנוגע לענין, אני רואה זאת כמחמאה.

לגופו של ענין, התשובה פורסמה לראשונה בשנת תשס"ד בקובץ התורני "עטרת שלמה" (קובץ ט' עמ' י"ג), ושם היא נדפסה תחת הכותרת: "מדי מים דיגיטליים" (דהיינו לדברי הכותב, שנה לפני שבכלל הומצאו מדי מים כאלה). ושוב חזרה ונדפסה תשובה זאת כצורתה בשנת תשס"ה במאסף התורני "ישורון" (כרך ט' עמ' קל"ד), ושם ניתנה לה הכותרת: "מדי מים דיגיטליים בשבת". כך שכל מורה הוראה שמחזיק בידו את "אוצר החכמה", היה יכול לצטט את הדברים משם גם מבלי להזדקק לספר "מאורי אש השלם".

אכן מי שלא הסתפק בכותרות, ועיין בדברים כפי שהם מופיעים במאורי אש השלם, יכול היה לדעת שאין זה פשוט כלל להסתמך על הכותרת בלבד, כי בקרני אורה (עמ' תתר"ב-תתר"ו) קיימת אריכות דברים הנוגעת למדי מים דיגיטאליים, ושם (עמ' תתר"ג) נאמר במפורש שאין אנו יודעים פרטים חשובים ביותר אודות מד המים שעליו נשאלה השאלה בשנת תשנ"ד, וכי אין אנו יכולים לנתח תשובה זאת אלא בהתאם לעקרונות כלליים הנוגעים לשיטת רבינו זצ"ל בנוגע למערכות דיגיטאליות שונות שענינן התבאר בפרקים אחרים בקרני אורה, וכמובן בצירוף עקרונות חשובים שקיימים עכ"פ בתשובת רבינו זצ"ל, בנוגע למעשה וגרמא ופסיק רישיה דלא ניחא ליה בהפעלת מונה מים.